

UN NOU PARADIGMA PER AL CATALANISME

1.- Resum: perquè un nou paradigma?

Durant més d'un segle i mig, el catalanisme ha bastit majoritàriament el seu edifici teòric (ideològic, si es vol) i la seva acció pràctica sobre un paradigma sòlidament arrelat en la tradició política de Catalunya, que és tant com dir de la Corona catalano-aragonesa, i establert durant el segle XIX i principis del XX.

En la base d'aquest paradigma hi havia una hipòtesi no comprovada. Durant cent cinquanta anys s'ha mantingut l'esperança raonable que, efectivament, la hipòtesi fos certa.

Avui el vell paradigma ha quedat obsolet. Ara ja es donen les condicions per comprovar si la hipòtesi fonamental era certa o no, i ha resultat que no. La conclusió és evident: si la hipòtesi sobre la que se sustenta un paradigma resulta falsa, el paradigma sencera s'ensorra i cal formular-ne un de nou. Aquest és el procediment del mètode científic i aquesta és la situació actual del catalanisme.

Aquest document pretén ser una contribució a la demostració de l'obsolescència del vell paradigma i a la formulació del nou.

2.- El vell paradigma

2.1.- Les arrels històriques

La tradició política de Catalunya és clarament confederal. Ja des del seu mateix naixement, com un conjunt de comtats més o menys relacionats dependents d'un poder llunyà (la monarquia carolíngia) les unitats polítiques de Catalunya mantenien una relació de col·laboració i mútua independència.

No és aquí el lloc per repassar detalladament la història, però és senzill adonar-se de com aquest esperit confederal *avant la lettre* es va transmetre de forma natural a la confederació amb el regne d'Aragó i posteriorment als de València i Mallorca, i fins i tot a les diverses possessions mediterrànies dels nostres comtes-reis. Arreu trobem la mateixa estructura política: regnes mútuament independents, cada un amb les seves lleis i institucions, units només pel vincle personal d'una mateixa persona que ostenta tots els títols de sobirania. Aquesta unió dinàstica facilitava, però no obligava, l'existència d'empreses comunes pactades sobre la base d'un tracte d'igual a igual. No costa gaire imaginar que si aquesta estructura hagués seguit el seu desenvolupament històric natural, avui potser seríem una República de tipus federal o confederal, o potser un conjunt d'Estats més o menys independents amb una monarquia comuna, a l'estil de la Commonwealth britànica.

Però les coses no van anar així. El matrimoni dels Reis Catòlics, que des de Catalunya es va veure com l'afegit d'un soci més a la confederació, no es va veure gens de la mateixa manera des de Castella, ja que la visió confederal topava frontalment amb la visió castellana de les institucions. Per adonar-se'n només cal veure, a tall d'exemple, el tractament polític donat a València per Jaume I (creació d'un regne nou en peu d'igualtat amb Aragó i Catalunya) amb el que simultàniament donava Fernando III a les seves conquestes andaluses (l'annexió, pura i simple).

Tota la història de la dinastia dels Àustria és la història de la tensió entre aquestes dues concepcions, centralista i autoritària una; confederal i democràtica l'altra (en la mesura

UN NOU PARADIGMA PER AL CATALANISME

que aquests conceptes siguin aplicables a aquella època, és clar) fins al triomf de les tesis castellanes (i franceses) als inicis del segle XVIII.

2.2.- La formulació del paradigma

El naixement del catalanisme modern al llarg del segle XIX no podia obviar aquesta vella referència històrica, i d'aquí els intents constants de reconstruir Espanya des d'una visió confederal o almenys descentralitzada. Al llarg dels anys, aquesta idea de fons ha tingut diverses formulacions, des de la República Federal de 1873, fins a l'autonomia actual, passant per la Mancomunitat o la República Catalana dins de la Federació Ibèrica que proclamà Francesc Macià el 14 d'abril (incidentalment, val la pena observar com Macià, sovint pres com a model de l'independentisme, no fa una proclama gaire allunyada conceptualment del que avui és la UE).

Aquesta visió catalana d'Espanya topava amb entrebancs constants per tal com resulta oposada diametralment a la visió castellana. ¿Com es podia sostenir, contra tota evidència observable, la viabilitat d'aquest projecte? El catalanisme va formular una hipòtesi a partir d'una observació evident.

L'observació és que la Catalunya del segle XIX era un país avançat, comparativament ric, que havia fet la Revolució Industrial i amb una tradició democràtica de segles, mentre que Castella era tot el contrari: un país endarrerit, empobrit, agrari i sense tradició democràtica; a més, arran de la independència de les colònies americanes, patia una greu crisi d'identitat amb una gran pèrdua d'autoestima. Com a conseqüència de tot això, Espanya no ocupava al món la posició que li pertocava per població, per història i per potència econòmica i demogràfica.

Observem que davant d'una situació com aquesta, la resposta majoritària del catalanisme no va ser un "ja s'ho faran", que des de cert punt de vista semblaria la resposta més natural, sinó que el pes enorme de la tradició política de Catalunya la va empènyer a ajudar Espanya a salvar la unió, assumint uns costos enormes en termes polítics, econòmics i fins i tot nacionals. En definitiva una actitud molt nostra: sumar i no restar, encara que no sempre estigui clar si els actius d'allò que se suma són o no superiors als seus passius.

La hipòtesi que van formular els teòrics del catalanisme va ser que la causa del mal encaix de Catalunya dins d'Espanya era precisament aquesta: el seu endarreriment econòmic, social i polític. Un cop modernitzada i democratitzada Espanya, sabríem trobar de mutu acord l'encaix de Catalunya per la via que jurídicament millor s'escaigués, sigui una República Federal, un Estatut d'autonomia o altra fórmula. El tractament, per tant, era clar: calia modernitzar Espanya, fer-la econòmicament rica, democratitzar-la i en definitiva posar-la al lloc que li correspon en el concert de les nacions.

2.3.- La visió des de l'altra banda

Però Catalunya no tenia el poder a Espanya. La tradició política espanyola era, i és, de matriu castellana. I Castella, amb una història prou exitosa malgrat tot, no veia de bon ull que li volguessin fer canviar un tarannà amb el que no tenia perquè sentir-se incòmode. D'aquí la incomprensió històrica d'Espanya per totes les propostes polítiques provinents de Catalunya. I de la incomprensió en va néixer la desconfiança.

UN NOU PARADIGMA PER AL CATALANISME

En ben poques ocasions (Prim, la I República) els catalans hem tingut ocasió d'intervenir en el poder real a Espanya i aplicar-hi el nostre model. Tots han estat episodis breus, inestables i ràpidament liquidats per la violència.

Aquesta malfiança, aquesta negació a acceptar allò que Catalunya proposava, ha estat una constant històrica que s'ha manifestat de diverses maneres. Sense ser ni de bon tros exhaustius, en podem esmentar alguns:

- La crisi del 1898 va sumir Espanya en una profunda depressió que hauria pogut fer canviar aquesta mena de coses; però aquí va sorgir el vell esperit del *hidalgo castellano* incapaç de reconèixer errors i per a qui la *honra* és abans que qualsevol altra cosa, incloent-hi el menjar calent cada dia. En aquest context, la Mancomunitat es va veure com un atac més, en la mateixa línia ja patida a Amèrica, que es va haver de suportar en un moment de feblesa temporal. I la resposta va ser Primo de Rivera.
- La necessitat dels republicans espanyols de trobar aliats per lluitar contra la monarquia els va conduir a signar el Pacte de Sant Sebastià, en virtut del qual van haver d'acceptar l'autonomia de Catalunya dins de la II República; i malgrat tots els episodis viscuts, encara era massa per a Castella. El *Alzamiento* de 1936 va ser en bona part una reacció contra els Estatuts d'autonomia que al capdavall no eren més que un invent català (aprofitat també pels bascos, un altre poble amb tradició confederal).
- Quaranta anys més tard es repeteix la història: l'autonomia actual és fruit de la necessitat de girar full del franquisme, i el 23-F va ser una repetició grotesca del 36, i també va triomfar en part, via LOAPA i tot el que ha vingut després. Per cert, cal observar com l'endemà del 23-F, en una situació d'evident emergència nacional, el rei només va convocar els líders dels partits polítics *nacionales*. La lectura és obvia: en situacions realment greus, no es fien dels catalans.
- Una darrera constatació encara de com aquesta desconfiança està arrelada en el fons de l'ànima del poble: a les eleccions del 1986 es van presentar dues opcions molt semblants, el CDS i el Partit Reformista. Dues opcions pràcticament idèntiques, tret de qui les encapçalava: Adolfo Suárez i Miquel Roca, un senyor d'Àvila i un català. Cap de les dues no va reeixir, potser perquè no era el moment per a una opció com aquesta, però el que és significatiu és comparar els resultats que van obtenir dins i fora de Catalunya: A fora, una proporció de vots de quasi deu a un i de 19 a zero en diputats. En canvi, a Catalunya CiU va obtenir el millor resultat de la seva història i el CDS va ser pràcticament residual: en diputats, 18 a 1.

L'exabrupte que es va haver de sentir Cambó a les Corts (*no se puede ser Bismarck en Madrid y Bolívar en Barcelona*) o dir, com fa Ortega y Gasset, que *sólo cabezas castellanas tienen órganos adecuados para percibir el gran problema de la España integral* no són més que manifestacions del mateix sota una forma diferent. Si el primer demostra no haver entès res de res del que proposem, el segon equival a dir que el model d'Estat és castellà i els catalans no el poden entendre; la qual cosa, ben mirat, és possiblement certa, però també simètrica: ni nosaltres podem entendre el seu model ni

UN NOU PARADIGMA PER AL CATALANISME

ells el nostre. I d'aquesta incomprensió neix el concepte de *conllevancia* que es pot traduir com "us necessitem [econòmicament] i per això us hem de suportar".

De fet, la superioritat econòmica de Catalunya i una tradició cultural potentíssima són les causes per les que Catalunya és una de les poques nacions sense Estat que han resistit a l'Europa occidental.

2.4.- La realitat d'avui

El model, tot i basat en una hipòtesi no comprovada, ha funcionat fins fa ben poc. Des de les Bases de Manresa, el Memorial de Greuges o les obres de Prat de la Riba fins avui mateix, la constant ha estat sempre la mateixa. Sempre la mateixa estratègia gradualista: com que no podem obtenir el que pretenem, ens conformem amb el que podem, amb l'esperança que es consolidi i poder donar un altre pas en el futur. Això val per a Prat de la Riba amb la Mancomunitat de envers l'autonomia, per a Macià amb l'Estatut del 31 davant la República Federal, i per a Pujol amb la política de "peix al cove" de davant d'una autonomia tal com l'entenem els catalans.

El model polític, doncs, ha funcionat a empentes i rodolons. En canvi, el programa catalanista de modernització i democratització d'Espanya ha estat una història d'èxit, en paraules d'Artur Mas. Espanya ja és avui un país modern, ric, democràtic, que ocupa el lloc destacat al món que li correspon i fins i tot, a través de la UE, té una capacitat d'influència no menyspreable en una de les grans potències del món.

Aquesta història d'èxit ha conduït a una situació en què les premisses que segons la hipòtesi del catalanisme clàssic s'havien de complir, ja es donen. Segons les previsions dels teòrics catalanistes, avui Espanya ja hauria de poder reconèixer Catalunya amb les seves peculiaritats nacionals. Ja hauríem de ser capaços de trobar la fórmula jurídica que permetés encaixar definitivament Catalunya dins d'Espanya.

Però les coses no han anat com es preveia. Possiblement el Pacte del Majestic hagi estat la darrera ocasió en què el vell paradigma ha funcionat. Sense voler ser categòrics, podem posar aquesta data com la de defunció del vell model.

3.- El nou paradigma

3.1.- La situació actual

El President Aznar s'ha referit en alguna ocasió al pacte del Majestic com una humiliació. Ben mirat, cal reconèixer que per a una mentalitat castellana, és lògic que sigui així, encara que a nosaltres no se'ns hauria ocorregut mai.

Per als catalans, país de comerciants com hem estat sempre, la negociació i el pacte són coses naturals, que a ningú avergonyeix. Però Castella no és així. Castella és un poble de guerrers, no de comerciants. Castella no pacta: guanya o perd, però no pacta. "*Antes partía que doblá*" és més que una frase que ha fet fortuna: és un estat d'ànim, una manera de ser.

Per a un guerrer, la sola voluntat de negociar ja és per ella mateixa un símptoma de feblesa. No es negocia mai després d'una victòria: la negociació només és admissible per mirar de minorar els efectes d'una derrota (i de vegades ni això: la història mítica castellana està farcida d'episodis, des de Numància fins a l'Alcázar de Toledo, d'herois que s'han fet matar [estúpida i mentidament per a nosaltres] per la seva negativa a negociar). Per a

UN NOU PARADIGMA PER AL CATALANISME

aquesta mentalitat, l'escenificació del pacte del Majestic s'assemblava massa a una capitulació... després d'una victòria. No és estrany que Aznar ho veiés com una humiliació, i segurament van ser molts -i no només simpatitzants del PP- que ho devien veure així. Vet aquí un efecte col·lateral, impensable per a una mentalitat catalana, d'aquella acció. Ara és fàcil dir que potser va ser un error estratègic donar aquella rellevància a un acord de legislatura, però cal reconèixer que aleshores a ningú se li podia ocórrer, almenys a Catalunya, que allò passés.

Sigui com sigui, el cert és que les coses han canviat. No diem que la causa del canvi sigui el pacte del Majestic, tot i que sens dubte ha tingut la seva influència. Segurament les coses haurien anat de manera similar igualment.

La realitat és que la democràcia formal no ha penetrat prou a Espanya com perquè entenguin què vol dir un Estat plurinacional. Les coses que es diuen i fan ara a Espanya són perfectament intercanviables amb les que es deien i feien fa 50, 100 o 150 anys. Amb una diferència: com que ara Catalunya ja no és la gran potència econòmica d'Espanya, ja no hi ha cap inconvenient a ofegar-la sense miraments.

Què és el que ha passat? Doncs que l'actitud d'Espanya envers Catalunya ha canviat. Si fins ara l'economia catalana era "la locomotora" o "la fàbrica d'Espanya", i per tant un element imprescindible per quadrar els números del pressupost, ara, que ja es veuen capaços de prescindir-ne, han optat clarament per eliminar-la. Ara que Espanya ja es veu les orelles, hi ha una voluntat més o menys explícita de que Madrid substitueixi Catalunya com a principal generador de riquesa. I per aconseguir-ho es potencia Madrid alhora que es frena Catalunya. És la vella mentalitat castellana: jo he d'anar al davant encara que per aconseguir-ho ens haguem de perjudicar tots.

Dit de manera gràfica, la *conllevancia* (us aguantem perquè no tenim més remei) s'ha transformat en *a por ellos* (ja els hem suportat massa, no els volem necessitar mai més).

Els fets ho palesen a bastament: des del dèficit fiscal (secular, però que s'ha agreujat darrerament) fins al disseny de l'AVE (*coser España con cables de acero*, segons Zapatero) passant per la gestió de ports i aeroports, la crisi de les infraestructures i un llarg etcètera, totes les accions de l'Estat coincideixen d'una o altra manera en el mateix objectiu: anorrear Catalunya econòmicament, ja que en l'Europa d'avui és impensable fer-ho militarment.

I els resultats estan a la vista. Cada estadística que es publica ho diu i ho repeteix d'una o altra manera: **Catalunya perd pistonada**. Sigui el PIB, els km d'autovia o de via fèrria, la sanitat, l'educació... en tots els terrenys retrocedim; en uns més ràpidament i en d'altres no tant; però retrocedim. Retrocedim respecte Espanya i el que és més greu, retrocedim encara més respecte Europa; i això en el context de la globalització **és letal**.

Durant dècades ha estat una constant que quan els fills de la immigració dels anys 1950 anaven de vacances al seu poble d'origen en tornaven espantats de com s'hi vivia i es refermaven en que hi havien sortit guanyant venint a Catalunya. Ara la situació ja no és aquesta. Ara ja està passant que allí ja es viu igual o millor que aquí, fins al punt que alguns es comencen a plantejar de fer el camí invers. Lògicament ens alegrem que *allí* es visqui cada dia millor i així ha de ser, però això no ha de ser incompatible amb que *aquí* s'hi segueixi vivint millor.

UN NOU PARADIGMA PER AL CATALANISME

És evident que no ens podem quedar quiets. És hora (és urgent) reaccionar. Ja no es tracta dels drets que com tota nació tenim. Ni tan sols de la cultura, de la nació, de la llengua, de la història etcètera. Es tracta de la supervivència dels nostres fills i dels nostres néts.

Al pas que anem, Catalunya serà una regió pobre d'Europa en menys d'una generació.

3.2.- Intent de formulació

El vell paradigma ha quedat, doncs, esmicolat. Hem modernitzat Espanya, però segueixen sense acceptar-nos. Què es pot fer?

La resposta és clara: **si no ens hi volen, marxem**. Si no ens volen necessitar, que sàpiguen com es viu sense nosaltres: qui sap, potser fins i tot viuran millor.

Aquesta ruptura no té perquè ser traumàtica. En l'Europa d'avui aquestes coses es poden arreglar bé i fàcilment si es vol: només cal que les dues parts tinguin voluntat de no fer-se sang i, si no es poden posar d'acord directament, que trobin uns mediadors que ho puguin fer.

La nostra voluntat és clara. Falta saber si Espanya ho acceptarà o no. Esperem que l'èxit del programa catalanista hagi arribat almenys fins aquí.

3.3.- Possibilitats i necessitats

Els vents de la història van a favor ara com ara per a una separació amistosa. La comú pertinença a la UE (per cert, basada en un model confederal molt semblant al de la vella Corona catalano-aragonesa) dona un marc idoni per trobar una solució viable, amistosa i beneficiosa per a tots. Els precedents al nostre entorn geogràfic i cronològic són nombrosos i no gens difícils d'adaptar. Només cal que ens decidim a fer el pas.

Fer el pas vol dir construir una majoria social favorable a la independència. I això no sembla gaire difícil si l'independentisme deixa de ser patrimoni de personatges i organitzacions radicals, estrambòtics o de poc fiar. ERC ha estat a punt d'aconseguir-ho en els darrers deu anys, però els errors estratègics dels seus líders han malmès aquesta oportunitat. Potser encara estan a temps de reconstruir-ho, però en tot cas és evident que sols no se'n sortiran.

En realitat, el primer pas en el procés ja s'està fent com qui diu sol: conscienciar la majoria dels ciutadans de Catalunya de la seva necessitat. Cada dia és més evident que els problemes de Catalunya no troben resposta en el sistema actual: des del retard del TGV fins a com tractar el problema de la immigració, passant pel caos aeroportuari, el monopoli de la distribució elèctrica, i un llarguíssim etcètera, tots ells passen sempre pel mateix punt: la manca de capacitat de decidir. Això en certs moments s'ha dit que es podia arreglar amb més competències, però la història dels darrers trenta anys demostra que aquest és un camí sense sortida.

Davant d'aquesta situació, la independència és la solució més simple i eficaç a tots els problemes. Alguns problemes (seient a l'ONU i a la UE, seleccions nacionals, dèficit fiscal...) els resoldria automàticament; i posaria en les nostres mans totes les eines per

UN NOU PARADIGMA PER AL CATALANISME

resoldre els altres; la resta dependria ja de nosaltres mateixos i dels dirigents que triéssim. Si cinc anys després de la independència encara no s'han resolt, serà perquè no els hem sabut resoldre, no perquè no ens hagin deixat.

Cal remarcar que en aquesta llista de problemes no n'hi ha cap de tipus identitari o sentimental, com ara la defensa del català, raons històriques o simplement el sentiment de ser catalans. Amb aquest tipus d'argumentacions és molt difícil, avui, construir una majoria social prou clara en favor de la independència; aquí molta gent pot no estar-hi en contra però tampoc no estar-hi prou a favor i no se'ls mobilitzaria per la causa amb aquests raonaments. Per a aquelles persones que hi siguin sensibles, aquestes seran raons afegides que no s'han d'oblidar, però en cap cas poden ser l'eix central de l'argumentació. Es tracta de convèncer per la butxaca, que és la raó més poderosa per als catalans, ens agradi o no reconèixer-ho.

No volem la independència només en nom d'un passat gloriós —que també, però que molts catalans d'avui poden sentir més o menys aliè—, sinó en nom del futur. La possible recança de molts dels actuals catalans s'esvaeix quan se'ls demana **a què volen que s'assembli més la Catalunya dels seus fills i del seus néts**: a la que somiaven els seus pares o fins i tot ells mateixos quan hi van arribar, o a la terra de la que van haver de marxar. Aquesta és la veritable pregunta, i **la resta és retòrica**.

Contràriament al que molts diuen, la independència no divideix els catalans; ben al contrari ens uneix perquè beneficia tothom: els efectes del centralisme anticatalà afecten a tots els que viuen a Catalunya, tant si se senten catalans, com espanyols o mig i mig. Tots som afectats per igual i tots en patim les conseqüències. Cal no oblidar-ho i remarcar-ho sempre que sigui possible; hi ha molta gent sincerament i honestament espanyola que viu a Catalunya i no és conscient de la relació directa que hi ha entre allò que defensa i els inconvenients que pateix. Potser més d'un canviarà d'opinió si se li fa veure. I no han de patir pel que passaria després: si volen seguir vivint a Catalunya i conservar el seu passaport espanyol, serien ciutadans d'un país de la UE com ja n'hi ha ara a milers sense problemes. Per això, **fins i tot els que vulguin seguir sent espanyols després de la independència, poden votar-hi a favor**.

Així doncs, només cal perseverar en el que ja està succeint de manera natural: explicar tot el que ens passa per no poder decidir per nosaltres mateixos i que la independència si no ho resoldria automàticament, almenys ens donaria totes les eines per fer-ho. Pot ser una tasca feixuga, atesa la gran quantitat de coses que caldria posar a la llista si es vol fer sistemàticament, però de cap manera una tasca difícil.

Junt amb la informació de per a què volem la independència, cal explicar perquè la solució passa per aquí. I la resposta és molt senzilla: simplement, perquè és la solució més natural, i a més **no n'hi ha d'altra**.

Potser, malgrat tot, l'escull principal es trobi en nosaltres mateixos. En la nostra mentalitat. Al capdavall, el canvi conceptual que es proposa no és cosa menor: suposa trencar amb una tradició política que té segles d'història. Però per a això serveix la capacitat de raonar: per saber veure què és el que millor convé fer en cada moment, i fer-ho encara que això escandalitzaria als nostres avis.

I, al capdavall, no és més que retornar a l'Europa carolíngia d'on vam néixer.